

УДК 341.161

Степанов Данило Дмитрович
студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Степанов Даниил Дмитриевич
студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Stepanov Danylo

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПИТАННЯ ПРО ВИХІД ДЕРЖАВ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

**ВОПРОС О ВЫХОДЕ ГОСУДАРСТВ ИЗ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА:
ОПЫТ ВЕЛИКОБРИТАНИИ**

**PROBLEMS OF EXIT FROM THE EUROPEAN UNION:
UK EXPERIENCE**

Анотація. У статті наводиться загальна процедура виходу країни з Європейського Союзу, передбачена ст. 50 Лісабонського договору. Досліджуються можливі наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Розглядаються оптимістичні і песимістичні прогнози щодо результатів виходу Великої Британії з ЄС. Аналізується хід переговорів про вихід та вимоги сторін. Наголошується на відсутності чіткої процедури виходу держави з Європейського Союзу, що передбачала б кожен етап такого виходу.

Ключові слова: Європейський Союз, Велика Британія, референдум, вихід з Європейського Союзу, Лісабонський договір.

Аннотация. В статье приводится общая процедура выхода страны из Европейского Союза, предусмотренная ст. 50 Лиссабонского договора. Исследываются возможные последствия выхода Великобритании из Европейского Союза. Рассматриваются оптимистические и пессимистические прогнозы результатов выхода Великобритании из ЕС. Анализируется ход переговоров о выходе и требования сторон. Делается акцент на отсутствие четкой процедуры выхода государства из Европейского союза, которая предусматривала бы каждый этап такого выхода.

Ключевые слова: Европейский союз, Великобритания, референдум, выход из Европейского союза, Лиссабонский договор.

Summary. The article gives the general procedure for the country's exit from the European Union, provided by Art. 50 Lisbon Treaty. The possible consequences of the UK's exit from the European Union are explored. Optimistic and pessimistic predictions about the consequences of the UK's exit from the EU are considered. The process of negotiations on withdrawal and the demands of the parties is analyzed. It is noted that there is no clear procedure for the exit of the state from the European Union, which would involve every stage of such an exit.

Key words: European Union, Great Britain, referendum, exit from the European Union, Lisbon Treaty.

Постановка проблеми. Право на вихід країни з Європейського Союзу гарантується ст. 50-ю Лісабонського договору, відповідно до якої держава — член може вирішити вийти з Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами. Незважаючи на наявність такого права, вихід держави є безпрецедентною подією. За всю істо-

рію існування ЄС з його складу вийшли лише три території — Алжир, отримавши незалежність від Франції (у 1962 р.), Гренландія, яка отримала самоврядування від Данії на підставі референдуму (у 1985 р.), а також карибський острів Сен-Бартельмі, що у 2012 р. став заморською територією Франції. Населення Великобританії на референ-

думі, який відбувся 23 червня 2016 р., більшістю голосів прийняло рішення про вихід країни з ЄС. Враховуючи, що таке рішення є безприкладним у світовій практиці, існує необхідність більш глибокого аналізу процедури та очікуваних наслідків такої події.

Аналіз останніх досліджень. Проблема європейської інтеграції в сучасній теорії міжнародно-правових відносин приділяється досить багато уваги, в тому числі, питанню виходу країн-учасниць зі складу ЄС. Дослідженням даної тематики присвятили свою увагу такі науковці як Р. Айзіг, Ю. Борка, В. Волес, Г. Волес, В. Воронкова, Л. Глухарьова, Д. Дайнен, М. Емерсон, Л. Зідентоп, І. Іванова, Е. Моравчік, М. Полак, Н. Шмельова, М. Яхтенфукс та інші.

Мета статті полягає у поглибленні розуміння наслідків виходу Великої Британії із Європейського союзу, які настануть як для колишнього члена так і для всього союзу та дослідження процедури виходу.

Виклад основного матеріалу. Порядок виходу держав-членів з Європейського союзу передбачений у статті 50 Договору про Європейський союз. Ця стаття містить лише загальні положення. Так, вказується, що кожна держава має право прийняти рішення про вихід з ЄС відповідно до власного законодавства. Така країна повідомляє про свій намір Європейську раду — вищий політичний орган ЄС. У світлі орієнтирів, встановлених Європейською радою, Союз проводить переговори і укладає з державою угоду, яка визначає порядок виходу останнього з урахуванням основ його майбутніх взаємин з Союзом. Переговори про укладення даної угоди проводяться відповідно до пункту 3 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу. Угоду від імені Союзу укладає Рада, ухвалюючи кваліфікованою більшістю, після схвалення Європейського парламенту. Договори припиняють застосовуватись до зацікавленої держави з дня набрання чинності угоди про вихід або — за відсутності такої угоди — через два роки з моменту повідомлення, передбаченого в параграфі 2, якщо тільки Європейська рада за згодою зацікавленого держави-члена одностайно не вирішить продовжити цей термін [1].

До реформування ЄС Лісабонським договором можливість виходу з організації не розглядалась. Однак відомо кілька випадків, коли з ЄС виходили території (які міняли свій політико-адміністративний статус у складі країни — учасниці організації). Наприклад, в 1985 р. ЄЕС (Європейське економічне співтовариство, попередник ЄС) покинула Гренландія, яка отримала в 1979 р. права автономії в складі Данії. У 2007 р. із об'єднання вийшов острів в Карібському морі Сен-Бартельмі, який спочатку знаходився в складі заморського департаменту Франції Гваделупа, а потім відокремився про нього і отримав статус заморського співтовариства (особлива територіальна одиниця Франції). Щоразу процес

виходу обговорювався окремо. В даний час Гренландія і Сен-Бартельмі числяться в списку Особливих територій держав — членів Європейського союзу.

10 листопада 2015 року прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон оголосив про офіційний початок кампанії за зміну умов членства Великої Британії в ЄС. Кемерон направив листа голові Європейської ради, в якому вказав вимоги Лондона до Євросоюзу. Вони поділяються на чотири групи:

- 1) скорочення Великобританією міграційного потоку з ЄС (в тому числі введення чотирирічної заборони на отримання цими мігрантами соціальних допомог; введення піврічного заборони на допомогу з безробіття для мігрантів з ЄС; посилення правил депортації мігрантів-злочинців та ін.);
- 2) поліпшення конкурентоспроможності (ліквідація бюрократичних перепон, будь-яких обмежень на переміщення капіталів, товарів і послуг);
- 3) зміцнення британського суверенітету, зокрема, відмова від зобов'язання рухатися «до більш тісного союзу» (ever closer union), зафіксованим в основоположному договорі ЄС;
- 4) зміни у валютній сфері (зокрема, неприпустимість дискримінації країн, що не входять в зону євро, нав'язування їм будь-яких рішень країнами єврозони; внесення змін, в тому числі що стосуються створення банківського союзу, тільки на добровільній основі та ін.).

19 лютого 2016 р. стало відомо, що лідери країн Євросоюзу після дводенних дебатів узгодили з Великобританією нові умови її членства в союзі, на яких британський прем'єр-міністр Девід Кемерон підтримує збереження його країни в ЄС на майбутньому референдумі. Країни-члени погодили текст документа, який повинен був вступити в силу в день, коли британський уряд повідомить Генеральний секретаріат Ради ЄС про рішення Великої Британії залишитись членом Євросоюзу за підсумками референдуму.

Серед досягнутих на саміті ЄС домовленостей — включення «механізму захисту» соціальної системи Великої Британії на сім років без права продовження, при цьому «випробувальний термін», протягом якого новоприбулим мігрантам не будуть виплачувати соціальну допомогу, складе чотири роки. Також важливим моментом був вивід Великої Британії з-під дії принципу Євросоюзу про «все більш тісний союз народів Європи», який передбачає інтеграцію країн всередині ЄС. Третім ключовим пунктом стало утвердження принципу, що «Велика Британія ніколи не приєднається до єврозони».

Не зважаючи на це, 29 березня 2017 р. вперше в історії Європейського союзу стаття 50 Договору була задіяна. В цей день прем'єр-міністр Великої Британії Тереза Мей повідомила ЄС про намір країни залишити організацію (а також Європейське співтовариство з атомної енергії, Євратом). Підставою стали підсумки національного референдуму, що

відбувся 23 червня 2016 р., де 51,9 % його учасників висловилися проти продовження членства країни в організації.

19 червня 2017 р. у Брюсселі почалися переговори британського уряду в особі міністра Д. Девіса з Європейським союзом в особі його представника М. Барньє. Перший раунд переговорів був присвячений проблемі прав громадян ЄС, які живуть у Великобританії, кордону між Північною Ірландією та Ірландією, а також проблемі виплат Великобританією Євросоюзу по її бюджетним зобов'язанням за період членства в ЄС (аж до 2020 року). Перший раунд переговорів успішно завершився 8 грудня 2017 р. у Брюсселі підписанням спільної декларації, після чого сторони вирішили перейти до другої фази переговорів, щоб домовитись про характер дворічного перехідного періоду, а також про майбутні відносини між Великобританією і ЄС.

Такі переговори покликані запобігти можливим несприятливим наслідкам як для Британії так і для всього Європейського союзу. Тут на нашу думку важливим є вирішення також наступних питань:

- територіальні зрушення в господарській діяльності компаній на території ЄС і Великобританії, обумовлені встановленням нового економічного кордону в Європі;
- можливі трансформації інституційної структури ЄС і в цілому положення інтеграційної угруповання в світі (як для мінімізації негативного впливу Брекзита, так і в рамках реалізації заходів, які раніше могла блокувати Великобританія);
- зміни в сфері міграції трудових ресурсів (тим більше, що безконтрольне переміщення мігрантів по території ЄС було однією з основних причин підтримки британським населенням виходу з інтеграційного угруповання) [2, с. 16].

Також, одним із найважливіших питань для Британії є доступ до єдиного ринку ЄС. В якості конкретних варіантів обговорюються три можливі моделі торгових відносин Британії з ЄС і зовнішнім світом в цілому після Брекзита. Перша — так звана «модель Норвегії», що припускає членство в Європейській економічній зоні, учасниками якої є країни ЄС плюс Ісландія, Ліхтенштейн і Норвегія. В рамках цієї моделі забезпечується свобода руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили. Такий варіант вважається цікавим, однак прибічники виходу з союзу побоюються, що в цьому випадку Британія ризикує втратити ту політичну волю, яка виправдовувала б вихід з Євросоюзу. Друга модель ґрунтується на вибудовуванні відносин з ЄС на основі принципу режиму найбільшого сприяння, тобто веде до втрати нинішніх найважливіших переваг торгово-економічних зв'язків з ЄС. Модель забезпечить необхідну свободу, проте, ймовірно, що може

завдати шкоди торгівлі та інвестиціям. Нарешті, третя модель, яка називається «швейцарською», передбачає заключення серії двосторонніх торговельних угод з ЄС, а також з іншими країнами, за прикладом Швейцарії. Передбачувані вигоди від неї, однак, неясні.

Глава МЗС Борис Джонсон і його прихильники вважають, що Британія повинна наслідувати приклад Канади, тобто укладати угоди про зону вільної торгівлі «з усім світом», зберігаючи при цьому контроль за своїми кордонами. Однак, як це буде виглядати на практиці для Британії і скільки для цього буде потрібно років, сказати поки ніхто не може [3, с. 28].

Залишається відкритим і питання розміру плати за вихід з ЄС. Перша фаза переговорів так і не дала чіткої відповіді. Британський перемовник — міністр у справах Брекзита Девід Девіс визнав, що Брюссель завдає на Лондон зайвий тиск з фінансових питань. Власне тут, а саме в питанні оплати «рахунку за вихід» і виявилася одна з найгостріших проблем — позиції сторін занадто далекі один від одного. Іншими словами вже за підсумками другої, липневої, зустрічі стало ясно, що «водорозділ» на переговорах має грошовий еквівалент.

Єврочиновники вважають, що Лондон має виплатити Євросоюзу в найближчі роки від 60 до 100 млрд євро — в таку суму оцінюються взяті раніше зобов'язання Британії перед загальним бюджетом ЄС. Сюди ж входять видані Євросоюзом за підтримки Британії кредити Португалії, Ірландії та Україні. У британців, зрозуміло, інша думка з цього приводу: вони не згодні з вказаними сумами та заявили, що будуть вивіряти кожен строчку фінансових претензій, а в разі, якщо Брюссель наполягатиме на 100 млрд євро, покинуть переговори. Спеціально створена ще на початку весни 2017 року комісія британського парламенту вважає, що в разі виходу Британії зі складу ЄС без досягнення необхідної угоди Лондон буде вважати себе вільним від будь-яких платежів Брюсселю. Очевидно, це найгірший сценарій, якого побоюються обидві сторони, бо Європейський союз залишиться без значної суми за британськими рахунками, а Лондон — без торговельної угоди.

Підсумовуючи, можна зробити **висновок**, що стаття 50 Договору про Європейський союз окреслює тільки найзагальніші риси механізму виходу держав-членів із союзу. Проте, спостерігаючи за Великобританією ми розуміємо всю складність та багатогранність цього процесу. Обумовлено це множинністю набутих зав'язків, спільною діяльністю в багатьох сферах, а говорячи саме за Великобританією — також, значимістю її вкладу в діяльність всього ЄС.

Література

1. Договір про Європейський союз: Міжнародний договір від 07.02.1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Экономические аспекты Брексита — Brexit economic aspects / [отв.ред. А. И. Бажан и др.]. — М.: Ин-т Европы РАН, 2017. — 102 с. — (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Федеральное гос. бюджетное учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук; № 345 — Парал. тит. л. англ. — Авт. указаны на об. тит. л. — ISBN978-5-98163-100-9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vE0MjopA8xcJ:www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/345.pdf+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=uk&client=safari>
3. Портанский А. П. Brexit: начало переговоров Британии с Евросоюзом не стало обнадеживающим для финансовых рынков и торговли. / А. П. Портанский / Деньги и кредит. 2017. № 10. С. 27–30. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.cbr.ru/Content/Document/File/27615/portanskiy_17_10.pdf

References

1. Dohovir pro Yevropeyskiy soiuz: Mizhnarodnyi dohovir vid 07.02.1992 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Ekonomicheskie aspekty Brekzita — Brexit economic aspects / [otv.red. A. I. Bajan i dr.]. — M.: In-t Evropyi RAN, 2017. — 102 s. — (Dokladyi Instituta Evropyi = Reports of the Institute of Europe / Federalnoe gos. byudjetnoe uchrejdenie nauki In-t Evropyi Rossiyskoy akad. nauk; № 345 — Paral. tit. l. angl. — Avt. ukazanyi na ob. tit. l. — ISBN978–5–98163–100–9 [Elektronniy resurs]. — Rejim dostupu: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vE0MjopA8xcJ:www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/345.pdf+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=uk&client=safari>
3. Portanskiy A. P. Brexit: nachalo peregovorov Britanii s Evrosoyuzom ne stalo obnadejivayuschim dlya finansovyih ryinkov i trgovli. / A. P. Portanskiy / Dengi i kredit. 2017. № 10. S. 27–30 [Elektronniy resurs]. — Rejim dostupu: https://www.cbr.ru/Content/Document/File/27615/portanskiy_17_10.pdf